

**Tri štiri:
pesnimo!!
!**

Napisala: Neva

ZAČELA BI MALCE DRUGAČE

Večina nas rada bere pesmi, sicer se nas ne bi toliko našlo ob pesniškem ognju. Zato bi morda začeli kar s tem, kako se pozorno prebere pesem. Nekateri so sicer mnenja, da analiziranje pesmi ni potrebno, tako kot vrednotenje tudi ne. Pa ni čisto tako; ko nekdo napiše pesem ima cilj pred seboj, pesem namreč začne in konča in vmes je točno kar je izrazil. In če je ne zapre v predal, trdno odločen, da jo je napisal le zase, jo bo slej ko prej nekdo prebral. In pesnikov cilj se v trenutku prestavi, saj želi, da pesem doseže tistega, ki jo bere. Torej bomo začeli pri branju.

Pomen analize pesmi je širok: omogoča nam globlje razumevanje pesmi, uči nas iskati nove, bogatejše in zanimivejše pomene, z njo se učimo jezika, novih predstav, procesa ustvarjanja novih pomenov, spoznavamo instrumente izražanja misli in občutij.

Naslednje, kar je zanimivo, je opazovanje kulturnega pečata, ki ga pušča čas zapisan v pesmi, razviden iz načina zapisovanja občutij, razmišljanj, predvsem uporabe simbolov in vseh mogočih domišljjskih in razumskih povezav, ki odražajo življenje in odnos do življenja v nekem trenutku. Osnovne točke na katere se opremo, ko želimo razumeti pesem so naslednje;

najprej si preberimo naslov, če je seveda, potem pesem preberimo glasno in jo poslušajmo. Poiskati moramo glavne pomenske indikatorje, oziroma kaj je tisto kar vodi branje in kje je tisti obrat, ki pesem prevesi v njen zaključni del. Potem skušamo tudi preostali del pesmi razdeliti v posamezne pomenske sklope, to so lahko tudi čiste metafore; tudi najsodobnejše pesmi imajo nekakšno strukturo, tudi tiste minimalistične, samo manj je je, strukture namreč, je pa zato zadaj kakšna posebna ideja. In na tak način nekako določimo kaj in kje je vrh pesmi. Lahko je kjerkoli, na začetku, na sredini, na koncu, cela pesem je lahko udarna in je en sam vrh in nas trenutno osupne ali pa pricaplja za nami šele čez čas, ko vzbudi naše refleksije.

In že smo pri tonu pesmi, intonaciji, raznih niansah, izbiri besed, vrstnem redu besed, melodiji in ritmu. Šele sedaj lahko združujemo tovrstne vtise pesmi s tistimi, ki so se v nas prebudili neodvisno od našega razumevanja.

Pri analizi pesmi torej določimo, vrsto pesmi, kdo jo govori, o čem govori, strukturo pesmi,

časovno krajevni okvir, metaforiko, ključne izraze, celostno zvočenje pesmi, uporabljeni jezik, intertekstualnost, v kakšno razpoloženje nas pesem povleče, za starejše pesmi označimo zgodovinsko ozadje in običajno se ukvarjamo tudi s pesnikovim pogledom v svet, torej z njegovim osebnim nazorom.

SEDAJ PA ZARES

Vrsta oziroma oblika pesmi

Pesem je lahko žalostnika, sonet, pripovedna pesem, oda, ep, lirski pesem itd.. Prvo kar lahko ugotovimo je, da so se sčasoma razvile oblike pesmi, ki ustrezajo oz. jim ustreza točno določena vsebina. Sodobnejši čas pa je prinesel več svobode v obliko in svobodni obliki tudi ne predpisuje vsebin.

Kdo govori pesem

Če pesnik uporabi prvo osebo v govoru, moramo računati s tem, da to ni nujno osebni pesnikov govor. Glas ima lahko dramatično vlogo v smislu točno poznanega govorca, lahko pa je zakrit in je instrument za splošno izjavljanje. Torej je pomembno, da glas identificiramo,

od tega je odvisno kako bomo razumeli njegovo vlogo v pesmi. V tej identifikaciji se skriva marsikaj. Spomnimo se eksperimentov, ko so dramski igralci brali isto pesem z različno identificiranim glasom, ista pesem je bila enkrat žalostna, enkrat zajedliva, drugič spet skoraj humorna itd. Pesnik najbrž ni računal na toliko možnosti, ko je pisal pesem..torej...

O čem govori pesem

Najprej zaznavamo vsebino, ki je očitna, potem pa počasi razkrivamo pomene tisti ključnih besed, ki resnično odklepajo pesem. Odkrivamo razmerja, vzporednosti, kontraste, dvoumnosti, vse okoli jedra, ki je zapleteno, razpleteno ali pa ostaja še naprej nerešeno vprašanje....ugotovimo okvir pesmi, zgodovinski, socialni, čustveni.

Struktura pesmi

V osnovi obstajata dve strukturi: formalna in tematska. Formalna se ukvarja z vsebinskimi oz. oblikovnimi sklopi, kiticami, včasih odstavki, če je pesem v bolj prozni obliki in včasih tudi s presenečenji, ki so stvar pesniškega navdiha v sodobnih pristopih, npr.: Verjamem in vse nadgradnje, avtor Adiran, kar smo lahko opazovali na našem portalu, kjer je na koncu oblika prevzela celo večji del vsebine, kar je pravzaprav zelo zanimivo, saj so besede postopoma izginile in je ostala vidna le struktura.

Tematska struktura pa je odvisna od razvoja vsebine od zčetka pesmi do konca.

Spremljamo

rojstvo ideje, njeno rast, razvoj, njene vzpone in padce in njen končni status, ki se pretvori v jedro sporočila. Formalna in tematska struktura sta pogosto zelo povezani.

Okvir pesmi /postavitev v okolje/

Tu lahko govorimo o času in kraju oziroma o fizičnih pogojih, ki na nek način determinirajo pesem. Ravno okvir daje pesniku neizmerne možnosti v pesniškem izražanju. Npr.: Luna, opisovanje vetra, sonca, dreves, svetlobe, teme, tu je neskončno mnogo prostora za vse, od najbolj konkretnih resničnosti do najbolj neverjetnih prispodob /alegorij/.

Prispodobе

Lahko jih črpamo iz resničnega sveta, lahko pa uporabimo metafore, prispodobe s stalno preneseno vsebino. Svojo domišljijo lahko sprostimo v neskončnost, dosežemo neverjetno kompleksnost izraza, nadgrajujemo jezik s tem, da enotno razumemo izražanje s katerim se ne srečujemo vsak dan. Poigravamo se tudi z možnostjo, da bo pesem razumljena na več načinov, takrat sicer težje govorimo o jeziku kot o nečem dogovornem, takrat je beseda v vlogi impresionističnega slikarja in v nas barva različne odtenke občutij. Pri takem pesniškem jeziku nemalokrat razumemo pesem preko analogij, ki so nam znane.

Ključne besede

Pri branju pesmi se vedno vprašamo o njenem neposrednem in posrednem pomenu. Pri tem zelo pomagajo ugotovljene ključne besede, ki na nek način gotovo izstopajo iz besedila.

Lahko so oblikovno ločene, lahko se ponavljajo, lahko so v vlogi glavnega simbola, lahko je v njih skrit glavni motiv celotne pesmi....

Muzika jezika 😊

Melodija in ritem jezika močno prispevata k temu kako bomo dojeli neko vsebino, predstavljata svojevrsten dramatičen instrument, z njim poudarjamo, z njim mirimo in umikamo, z njim izpostavimo, z njim bolimo, z njim vedrimo....

Raba jezika

Nekoliko je raba jezika že omenjena pri okviru pesmi, pa vendar bi dodala še nekaj npr.: rabe besednih iger, dvoumja, asociacij in podobnega. Morda bi lahko omenila še rabo aluzij in intertekstualnosti, npr. v pesmi nekaj zapišemo na način, da vsi, ki jo berejo točno vedo, na kaj se nanaša (npr. na biblijsko zgodbo, npr. na antično bajko ali kak aktualni dogodek in podobno).

Kaj v nas pesem prebudi

Tu se znajdemo pred vprašanjem komu pesnik piše. Vsak pesnik bi želel doseči čim več ljudi, pa nikoli ni čisto tako, najprej doseže tiste s podobnim vedenjem, izkušnjo, načinom čustvovanja, podobnim sistemom vrednot, šele kasneje tudi druge ljudi, s pomočjo učenja in razlaganja. Nekaterim pesem ostane tuja in jim zato nikoli ne bo

dobra, če se sami ne potrudijo, da si jo približajo. Na portalu imamo možnost pesnike povprašati, če nam kaj ni dovolj blizu, tistih, ki so pokojni ne moremo več spraševati, tam smo prepuščeni literarnim teoretikom. Še vedno pa imamo pri branju pravico do svojega okusa. Tega se moramo vedno zavedati, tudi ko pesem pišemo.

Tole sem zapisala za uvod.

Postopoma bom najbrž še kaj pripisala, morda še kdo drug tudi.

IN SEDAJ VPRAŠANJE, KAJ JE STIL

Stil je določen in značilen način na kakršnega se posameznik ali skupina izrazi. Torej poznamo osebni stil in kolektivni stil. V moderni in postmodernistični poeziji so se stili začeli močno razlikovati. Prava slogovna revolucija nas je dosegla v začetku 20. stoletja z modernistično uvedbo prostega verza. K spremembam v poeziji je doprineslo tudi beatniško gibanje v sredini 20. stoletja (začetnik Allen Ginsberg okoli l.1956), ko to ni več predstavljalo samo literanega stila, ampak tudi življenjski stil.

Na stil lahko gledamo kot na nekaj živega, kar se ves čas spreminja, vsaj v smislu kolektivnih stilov; kaj si izbere posameznik, je njegova odločitev. Več ali manj pa je v človeku težnja po vedno bolj novem, presenetljivem in vznemirljivem, po čemer je nekdo lahko resnično prepoznaven in si ga po tem zapomnimo. V sodobnem času pričujemo zelo zanimivim kombinacijam starega in novega in to se pojavlja na mnogih področjih. No, pa se vrnimo k sestavinam, ki tvorijo pesniški stil:

Pripovedni ton Ta je lahko logičen, razumski, torej objektivni, lahko je domišljjski, čustveni, torej subjektivni. Lahko je dramatičen, pretresljiv, suhoparen, vsakdanji, ali pa vsebuje to vse,

Lahko je epski, daljnosežen, lahko je liričen, poln osebnih emocij, resen, zabaven, uglajen ali vulgaren.

Pristop Pristop je lahko formalen, neformalen, preprost ali pa kompleksen, splošen ali pa poseben, konkreten ali pa abstrakten, direkten, indirekten, slikovit ali pa zelo stvaren.

Tehnike Pri oblikovanju svojega sloga si lahko pomagamo z različnimi tehnikami, to je kar široko področje: uporabljamo detajle, pomagamo si z vsemi petimi čuti, uporabljamo uravnoteženost, kontraste, izpostavljanje, prizore, dialoge, aluzije, citate, aforizme, in še mnogo drugega.

Ustreznost To je kriterij, ki naj bi zadostil pesniškemu subjektu, namenu avtorja in bralcu.

STILSKI INSTRUMENTI

Prestavek ali hiperbat: to pomeni, da je pesnik uporabil zelo svojevoljen vrstni red besed.

Včasih je raba smiselna, ker v pesmi nekaj poudarimo v malce bolj vzvišenem tonu, ustrezemo metriki, rimi itd. V sodobni pesmi, pisani v prostem verzu je raba hiperbata nenaravna in moteča. Primer:

izumetničeno: - pesem pojem ti o pomladi -

naravno: - pojem ti pesem o pomladi -

Vezava ali zevgma: z enim glagolom izrazimo in povežemo dve različni dejanji. Pri pozornem branju ta pojav zveni zelo nenavadno. Primer:

napačno: - pojedel je svoj kruh in kavo –

pravilno: - pojedel je svoj kruh in spil kavo –

Preskok ali anakolut: to je pojav, ko sredi stavka preskočimo neko misel, ki ja za razumevanje pravzaprav potrebna. Primer:

napačno: - spominjam se, ko sem bila na morju –

pravilno: - spominjam se, kako je bilo, ko sem bila na morju –

Ta pojav je v vsakodnevem govoru zelo pogost, pri pisanju pa se ga je bolje izogniti.

Poleg jasnosti in jedrnatosti, bi posebej omenila še:

Istorečje ali tautologijo: v pesniškem jeziku se pojavlja za doseganje posebnih učinkov.

Primer: - tiho je jokal in solze so mu polzele po obrazu –

Preobilje ali pleonazem: se uporablja včasih za dodatno izpostavljanje nečesa. Primer: raba: široka avtocesta, zloben pokvarjenec. Včasih tako izražanje deluje odvečno in dobesedno maši besedilo.

Bremena lahkotnega in naravnega izražanja:

Lep slog zelo slabo prenaša preveč podredij, preveč oziralnosti (pogoste so celo napačne), nasičenost z drugim sklonom in preočitim samostalniškim izražanjem.

Neiskreno izražanje vedno zveni nenaravno, prav tako tudi izražanje polno pretiravanja in osladnosti, ki jo dosežemo s preveliko rabo pomanjševalnic. Slog obremenimo tudi s prenatrpanostjo oziroma mlatenjem prazne slame, frazerstvom, bombastičnostjo.

Bizarnost (drzna in zelo nenavadna primera) včasih je na mestu, včasih pa ni.

BESEDE S PRENESENIM IN ZAMENJANIM POMENOM (TROPI)

Kaj je metafora

Metafora ali prenos je pojav, ko prenesemo pomen z ene besede na drugo, največkrat obstaja v ozadju nekakšna podobnost, da nam to sploh pade na pamet, ni pa nujno.

Moram priznati, da je o metaforah veliko napisanega in sistematiziranje ni ravno enolično.

Najbolj pogosto je opredeljena s primerjavo med dvema navidez nesorodnima subjektoma ali pa kot beseda, ki stalno predstavlja nek določen pomen.

Včasih jo težko ločimo od analogije. V pesniškem jeziku z njo poudarimo in potenciramo izbrane lastnosti subjekta. Glede na to poznamo razširjene metafore, mešane metafore in mrtve metafore.

Metafora je razširjena kadar nekaj primerjalno opišemo in nato na enak način opišemo še sestavine.

Mešana metafora je npr.: ko je subjekt že metafora, in je tudi dogajanje z njim opisano na metaforičen način.

Mrtva metafora je metaforičen kliše in običajno izzveni neopaženo.

Teorija pozna še celo vrsto opredelitev metafor: aktivna, kompleksna, sestavljena, absolutna, implicitna, prikrita, enostavna, izvorna, ki je večinoma vezana na verske predstave, konceptualna. Alegorija je razširjena metafora, prav tako prilika (parabola).

Osnovna delitev metafor:

Komparacija ali primera, kjer gre za izpeljano metaforo (s pomočjo besed: kot, kakor..).

Poosebitev ali personifikacija, kjer poosebimo živali, nežive stvari ali celo pojme.

Ukrasni pridevek ali epiteton ornans, je beseda, ki slikovito kaže neko lastnost, običajno bistveno, in se zato včasih pojavlja kar v stalni obliki npr.: rdeča kri. Taki primeri so zelo značilni v ljudski poeziji.

Stalno reklo ali fraza, kjer se je prenesena raba udomačila tako zelo, da se na prvotni pomen sploh ne pomisli več.

BESEDE V ZAMENJANEM POMENU

Preimenovanje ali metonimija

V tem primeru poimenujemo nek predmet ali pojem z besedo, ki v jeziku v resnici pomeni nek drug predmet ali pojem.

Znamenje ali simbol

je beseda, ki ima v običajnem jeziku svoj običajen pomen. V določenem kontekstu pa ima ta ista beseda popolnoma določen in nedvoumen zamenjan pomen, šele tedaj govorimo o simbolu.

Sovzprejetje ali sinekdoha, v tem primeru sloni pomenska zamenjava besede na izrazu, ki opredeljuje količino.

Zamenjava ali antonomazija

pomeni zamenjavo lastnih imen z občimi in obratno.

Da bi pisali v lepšem in bolj izvirnem pesniškem jeziku, si lahko pomagamo tudi s figurami.

FIGURE

so v literarni teoriji opredeljene kot besede, ki se ali izgovarjajo na poseben način ali pa stojijo na posebnem mestu. Z njimi dosežemo posebne učinke. Glasovne se ukvarjajo z zvokom, za besedne pa je zelo pomembna lokacija, ki vpliva na izgovorjavo besed ali celih stavkov.

GLASOVNE FIGURE

polni stik (rima)

je ujemanje samoglasnikov in soglasnikov. Rima je običajno na koncu verza, ne pa vedno.

samoglasniški stik (asonanca)

pomeni ujemanje besed v samoglasnikih, lahko na koncu verza, lahko znotraj verza.

soglasniški stik (aliteracija)

pomeni ujemanje soglasnikov ali soglasniških skupin, lahko na koncu verza, znotraj verza. Najbolj značilna je raba na začetku zaporednih besed.

sličnoglasje (onomatopoiija)

je posnemanje naravnih glasov s katerimi dosežemo živahnejšo slušno predstavo. Take elemente vsebujejo nekatere besede že od svojega nastanka dalje (npr.: kukavica).

BESEDNE FIGURE

Ponavljjanje ali iteracija

pri tem gre za ponavljanje iste besede ali iste skupine besed. Sem sodi podvojitvev ali *geminacija*, to je zaporedna ponovitev, *anafora*, ki pomeni ponavljanje besed na začetku zaporednih verzov (povedi),

epifora, ki pomeni ponavljanje istih besed ali skupina na koncu verza, *epanalepsis*, ki pomeni ponovitev besede ali besedne skupine na začetku in na koncu verza (povedi). *Anadiploza* je ponavljanje

istih besed ali skupin na koncu prvega verza in na začetku drugega, pripev ali *refren* je ponovitev istih besed včasih na koncu verzov, včasih na koncu kitic, in ima učinek odmeva, s katerim običajno pudarimo občutje.

Tudi enakoglasje ali *anominacija* je vrsta iteracije. V tem primeru gre za ponavljanje besed z istim korenskim zlogom in je hkrati pleonazem (npr.: spi spanje pravičnega).

Besedna igra ali paronomazija

tako poimenujemo primer, ko v neki besedni povezavi, uporabimo istozvočno besedo v njenih različnih pomenih.

Mnogovezje ali polisindeton

pomeni večkratno zaporedno rabo istega, ali različnih veznikov.

Brezvezje ali asindeton

V tem primeru opuščamo veznike.

Izpust ali elipsa

Včasih ne izrazimo dobesedno cele misli in dopustimo, da jo dopolne bralec sam. Elipsa se pogosto pojavlja v pregovorih, izrazito vpliva na jedernatost (npr.: - ti očeta do praga, sin tebe čez prag -).

Zamolč ali aposiopeza

Tako imenujemo nedokončano misel pri kateri namerno zamolčimo njen zaključni del in ga prepustimo slutnjam.

Nagovor ali apostrofa

z govornikom se obračamo na odsotne, včasih celo preminule, kakor da so prisotni, živi.

Vzklik ali eksklamacija

z njim izrazimo močno navdušenje, presenečenje ali kak drug hud duševni pretres.

Govorniško ali retorično vprašanje

Namesto misli izrečemo vprašanje, ki ima nedvoumen odgovor, razumljiv sam po sebi. To ni vprašanje na katerega ne vemo odgovora, kot se pogosto misli.

Govorniški ali retorični odgovor

v pesmi sledi retoričnemu vprašanju in nekako še bolj povzdigne njegov pomen.

Stopnjevanje ali klimaks

dosežemo z zaporedno uporabo izrazov, ki nam vzbujajo vedno močnejšo predstavo o stanju ali dogajanju.

Opisovanje ali perifraza

je kar zanimiv način kako nekaj povemo po ovinkih, samo z opisom, ne da bi zadevo poimenovali na običajen način.

Namig ali aluzija

misli ne razkrijemo naravnost, ampak le namignemo na znano dejstvo.

Olepševanje ali evfemizem

to je izbor besed s katerimi olepšamo nekaj neprijetnega.

Pretiravanje ali hiperbola

da bi bili bolj prepričljivi, posežemo po nemogoči primerjavi ali skrajno neverjetni trditvi.

Skromnost ali litota

je posebna v tem, da za neko stvar ne pove kaj je, ampak kaj ni (npr.: - življenje ni praznik -) in tako na nek način deluje ravno nasprotno od hiperbole.

Podsmeh ali ironija

izrazimo z rabo ravno nasprotnega izraza kot bi bil pričakovan, če bi nekoga (nekaj) obravnavali spoštljivo. Porogljivost je razvidna iz konteksta.

Nasprotna stava ali antiteza

poveže dva nasprotujoča izraza v smiselno celoto (-npr.: - bil sem mlad, sedaj sem star -).

Zanos ali emfaza

V tem primeru gre za pomenljiv poudarek, npr.: - on je bil pa res velik človek - pa pri tem nihče ne misli na višino.

Iznenadenje ali paradoks

gre za izjavo, ki navidezno nasprotuje pričakovanju, celo logiki, in s tem zelo zaostri človekovo pozornost. Znan primer je Sokratova misel: - Vem, da nič ne vem -.

Bistroumni nesmisel ali oksimoron

to je pravzaprav pogost pojav v pesniškem jeziku, ko povežemo dva medseboj izključujoča pojma v celoto npr.: - tišina kriči -.

Vzporednost ali paralelizem

pri tem gre za označevanje iste stvari s sorodnimi izrazi.

Navidezni preskok ali pretericija

s takim načinom zbudimo vtis, da o nečem nočemo govoriti, pa govorimo ravno o tistem.

Prispodoba ali alegorija

podaja abstraktno na konkreten način, omenili smo jo že pri metaforah npr.: srce je ljubezen, sneg je zima, deklica je mladost itd.

Pregled raznih elementov pesniškega jezika (tropov in figur) je moč najti tudi na tej povezavi:

http://sl.wikipedia.org/wiki/Seznam_tropov_in_figur

<http://www.virtualsalt.com/rhetoric.htm>

METRIKA

Splošno o metriki

Sama stilistika se ukvarja in s prozo in poezijo, metrika (meroslovje) pa je značilna samo za poezijo. Ukvarja se z različnimi merili pesniškega izraza, predvsem z lepoto oblike. Znanje s tega področja pomaga pesniku k lepšemu izrazu, prav tako tudi tistemu, ki bere, k lažjemu razumevanju, užitku in pravilnemu vrednotenju poezije.

NEKAJ BESED O RITMU

Beseda ritem pomeni, enakomernost, takt, skladnost, ubranost. Ima širok splošen pomen, ki pomeni vsako zaporedno ali urejeno spreminjanje gibanja. Narava je ustvarila vrsto svojih ritmov, noč, dan, kroženje letnih časov, plimovanje morja itd., človek je poustvaril umetni ritem. Najprej s ponavljajočim gibanjem pri raznih opravilih, obredih, in preko tega je prešel v umetniški izraz pri plesu, zvoku v glasbi, in tudi v govorjeno besedo. Stari Grki in Rimljani so imeli *kvantitativni* metrični princip, temeljil je na enakomerni izmenjavi dolgih in kratkih zlogov. Slovenci danes, tako kot Nemci, Italijani, Angleži pa smo sprejeli *naglasni* princip, torej merimo enakomerno izmenjavo poudarjenih in nepoudarjenih zlogov. V sodobnem pesništvu prevladuje svoboden ritem, ki sledi predvsem miselni in čustveni vsebini izraženi v pesmi in ima seveda vpliv na tekočnost besedila. Metoda, s katero ugotavljamo ritmično strukturo, je branje z izrazitim poudarjanjem poudarjenih zlogov ali *skandiranje*. Poudarjeni zlogi se imenujejo *iktusi*. Pri označevanju metrične sheme ga ponavadi označimo s črtico, nepoudarjenega pa s polkrožcem.

Ritem je lahko naraščajoč, če se beseda začne s poudarjenim zlogom in padajoč, če se beseda začne z nepoudarjenim zlogom. Ritmična enota se imenuje stopica (foot, za tiste, ki o tem prebirate na medmrežju). Stopica je sestavljena iz poudarjenega in nepoudarjenega dela, jedro stopice je poudarjeni del.

V pesništvu se najpogosteje pojavlja šest osnovnih stopic, metrične strukture pa so lahko tudi bolj zapletene.

1. TROHEJ, (poudarjeni, nepoudarjeni zlog)
2. DAKTIL, (poudarjeni, nepoudarjeni, nepoudarjeni zlog)
3. JAMB, (nepoudarjeni, poudarjeni zlog)
4. ANAPEST, (nepoudarjeni, nepoudarjeni, poudarjeni zlog)
5. SPONDEJ, (poudarjeni, poudarjeni zlog)
6. AMFIBRAH, (nepoudarjeni, poudarjeni, nepoudarjeni zlog)

In še mala zanimivost, poimenovanje stopic izvira iz antike:
trohej je tekač,
daktil je udarec s prstom,
jamb je skakač,
anapest je poskočnež,
spondej je težki korak ob žrtvovanju.

NA KRATKO ŠE O VERZU

Vrstica v pesmi se imenuje verz ali stih. Pri oblikovanem pesnjenju se največkrat pojavljajo verzi sestavljeni z do osem stopic. Ločiti moramo oznako verza, kadar govorimo o številu stopic in kadar govorimo o številu zlogov, ker to ni isti pojem. Pa pogledjmo nekaj primerov:

MONOMETER (enostopični verz) je sestavljen iz dveh zlogov, če je stopica dvozložna, ali pa treh, če je trozložna, važno je, da je stopica ena. Velikokrat gre za dve enozložni besedi.

DIMETER (dvostopični verz) je sestavljen iz dveh stopic.

TRIMETER (trostopični verz) je sestavljen je sestavljen iz treh stopic.

TETRAMETER (štiristopični verz) je iz štirih stopic.

PENTAMETER (petstopični verz) je iz petih stopic

HEKSAMETER (šeststopični verz) sestoji iz šestih stopic.

HEPTAMETER (sedemstopični verz) ima sedem stopic.

OKTAMETER (osemstopični verz) pa ima osem stopic.

Glede na uporabljeno vrsto stopic v pesmi delimo verze na:

ISTOSTOPIČNE VERZE - pogosti so jambski, trohejski in daktilski.

RAZNOSTOPIČNI VERZI - kjer se najpogosteje menjajo stopice iz vrst ali padajočega ali iz vrst naraščajočega ritma.

Preskok iz padajoče v rastočo stopico moti tekočnost, ima pa lahko namenoma velik prelomen učinek, nekako zaustavi branje in poveča vsebinsko dramatičnost. Raba torej mora biti zavestna, ker lahko pesem kvalitativno dvignemo, ali pa pokaže samo, da nekdo nima občutka za povezavo vsebine in ritma. Zanimiva pa je simetrična izmenjava naraščajočega in padajočega verza.

SVOBODNI VERZI - zanje je značilno, da nimajo enakomernih stopic; izmenjujejo se zložnost stopic in naraščajoče in padajoče stopice. Torej govorimo o svobodnem ritmu v svobodnem verzu.

Verz se lahko zaključi s popolno stopico, nepopolno stopico ali pa nadštevilno stopico. Prvi se imenuje popolen verz ali *akatalektičen* verz, drugi nepopolen ali *katalektičen*,

tretji pa nadštevilčen ali *hiperkatalektičen* verz.

Še en zanimiv pojav sodi k verzom in sicer: *nadaljevanje misli v naslednji verz*. Ta pojav imenujemo miselni prestop ali *enjambement*.

Vsak ritem pa lahko zaustavimo, oziroma je to sestavni del ritma, tako pri glasbi, tako tudi v govoru.

Poznamo dve vrsti odmora:

Diareza ali razloka je odmor na koncu stopice.

Cezura ali zareza pa se pojavi na sredini stopice. Cezura je krepka ali *moška* kadar stoji za poudarjenem zlogom, šibka ali *ženska* kadar stoji za nepoudarjenem zlogom.

V poeziji obstajajo zelo znane **stalne** oblike verzov v skupinah jamskih, trohejskih in daktilskih verzov. Tej temi ne mislim posvetiti preveč pozornosti, če pa kdo želi, lahko doda svoj prispevek. Morda le nekaj besed o italijanskem enajstercu:

gre za hiperkatalektični peterostopični jamski verz. Zelo značilen za staro in moderno italijansko poezijo. Italijanski enajsterec je verz, ki tvori veliko stalnih pesniških oblik, od nivoja kitice, do cele pesmi.

Stalne kitice pisane v omenjenem verzom so:

tercina,

kvartina,

sekstina,

oktava.

Torej imena teh kitic niso ekvivalent naši oznaki kitic, ki označujejo število verzov npr.: tercina ni enako trovrstičnica. Tercina je trovrstičnica napisana v italijanskem enajstercu.

Ta verz je značilen tudi za italijanski sonet.

Privzame vedno tisto rimo, ki ustreza pravilu, ki velja za kitico. Raba izraza (tercina, kvartina) je pogosto nedosledna.

RIMA NAM POKIMA 🤔

Najosnovnejši pojem s tega področja je pravzaprav STIK.

ALITERACIJA (soglasniški stik), enkrat smo ga že omenili. Gre za ujemanje soglasnikov ali soglasniških skupin. Pogosta je raba na začetku besed znotraj verza. Namerna raba ima staro germansko poreklo, stari Germani so na tak način začenjali pesmi. Danes aliteracijo uporabljamo kot stilistično figuro.

ASONANCA (samoglasniški stik) je ujemanje samoglasnikov. Izvira iz Arabije, pogosta je v španski in portugalski poeziji, zasledimo jo tudi v srednjeveških viteških romancah. Asonanca se običajno pojavlja na koncu verzov. Ugotavljamo jo tako, da opazujemo zadnji poudarjeni samoglasnik v verzu. Torej ni nujno, da je asonanca samo kadar samoglasnik zaključuje zadnjo besedo v verzu.

Poznamo:

moško (krepko) asonanco, kadar se ujema en samoglasnik (moj - dom), kadar soglašata dva samoglasnika (božja - košnja),

žensko (šibko), kadar soglašata dva samoglasnika (gora - voda),

tekoča asonanca, kjer soglašajo trije samoglasniki (bukvica - puškica).

Če se v pesmi pojavlja asonanca na koncu vsakega drugega verza, govorimo o španski asonanci.

Uporabil jo je Prešeren v Turjaški Rozamundi.

Teorija pozna tudi KOSONANCO ali ujemanje končnih besed verzov v soglasnikih (drn - strm).

POLNI STIK ALI RIMA (v angl. perfect rhyme)

je soglašanje samoglasnikov in soglasnikov in je v nameni rabi bolj pogosta od asonance, ima tudi večji učinek.

Tudi rima je lahko moška (močna), kadar se ujema v enem zlogu, ženska (šibka) kadar se ujema v dveh zlogih in tekoča kadar obsega tri zloge.

Da je rima pravilna, je potreben tudi enak način izgovorjave, enaka širina vokala, enaka dolžina vokala, med pravilne rime sodi rima, ki se ne zapiše enako, a tako zveni.

Glede na to, kje v verzu se rima pojavi, ločimo:

končne rime, te so najbolj običajne in jih opazujemo od zadnjega poudarjenega samoglasnika naprej. Obstaja pojem razširjene končne rime, kjer se poleg besede, ki se v resnici rima na koncu verzov, pojavi še beseda, ki se na obeh koncih verza v celoti ponovi. Razširjena rima niti ne predstavlja stilne kvalitete.

Notranja rima (leoninski verz), pomeni,

da se rimajo že sestavni deli enega verza, ali pa sestavni deli dveh verzov.

Glede na razvrstitev po verzih pa jih ločimo še na:

zaporedne, če se ujemata dva verza zaporedoma (a a b b),

prestopne, če se ujema prvi in tretji verz in drugi in četrti (a b a b),

oklepajoče, kjer se ujema prvi verz s četrtim in drugi s tretjim (a b b a),

pretrgane, ko se v štirih zaporednih verzih ujema le drugi in četrti verz (a b c b),

verižne, kadar se v dveh trovrstičnih kiticah ujemajo prva, tretja in peta vrstica in druga, četrta in šesta. (a b a b a b) kar je pogosto pri tercinah v sonetu.

zaobrnjene, če se v dveh trovrstičnicah ujemajo prva vrstica s šesto, druga s peto in tretja s četrto (a b c c b a)

zapletene, kadar se rime ponavljajo brez stalnega vzorca.

Rima je značilna že za slovensko ljudsko pesem, kar ni ravno splošen pojav.

Tudi KITICE imajo lahko stalno in predpisano obliko. Osnovno jih določa število vrstic, oblika pa je lahko opredeljena še s številom zlogov, vrsto stopice, popolnoma določeno cezuro, definirane so celo različne dolžine verzov glede na zaporedno mesto vrstice.

Najbolj pogoste so kitice z dvema do osmimi vrsticami. Vsako obdobje je imelo raje določeno obliko bolj od drugih. Pod italijanskim vplivom so se tudi pri nas razširile modernejše oblike kot so tercina, kvartina, sekstina, oktava, decima, pod nemškim vplivom nibelunška kitica. Imamo, seveda, še našo staro domačo alpsko poskočnico. Sodoben čas je prinesel *svobodne oblike*.

Pesmi niso deljene na kitice in celotna pesem teče nepretgoma ali pa so kitice neenakomerne in predstavljajo miselne celote.

Oblika pesnika ne ovira, da ne bi mogel lepo, lahkotno, gladko, jasno in na svoj pesniški način izraziti svojih misli in občutij.

Vsaka sprememba je podrejena *notranjemu ritmu* pesmi. Pojavlja se uporaba vidnih tehnik, pesmi so včasih tako redkobesedne, da gre za skrajno zgoščen slog, opuščajo se ločila, kršijo nekatera slovnična pravila.

OBLIKA KOT SE ŠIKA 🤔

Narava je ustvarila neskončno mnogo oblik in nekatere predstavljajo pojem lepote. Prav tako jih poustvarja umetnost in kot področje umetniškega ustvarjanja tudi poezija. Ne vem zakaj naj bi ravno tu oblika izgubila vso vrednost v imenu sodobnosti? Ravno na tem portalu so mlajši člani nekoč klasične oblike opredelili kot mumije. No, saj, nič ne rečem, toda slaba sodobna pesem se ne zapiše čisto nikamor, niti v kratkoročni spomin. Tudi za veliko klasičnimi pesmimi se je porazgubila vsaka sled, torej so mumije vendarle vredne spoštovanja.

Danes pa ni nujno pisati v klasični obliki na popolnoma enak način kot včasih. Vanjo vnašamo sodoben poetičen jezik, sodobne vsebine in taka pesem lahko zveni zelo sveže.

Morda bi bilo tu primerno omeniti Nika Grafenaureja in njegovo zbirko Štukature, pisana je v sonetni obliki, z rimo in večinoma pravilnim jambskim ritmom, ustvaril je zanimivo sintezo klasičnega izraza z modernim.

Zgled: prva kitica iz soneta Saloma:

Ples v osi, dim tančic
v nič poteptan, belina
gibov, kletka iz bleščic,
a zunaj mir, marina

Ničesar arhaičnega ni v tej pesmi. Toliko za uvod k pesniškim oblikam.

PESNIŠKE OBLIKE

Poezijo delimo na pripovedno ali *epsko* in izpovedno ali *lirično*. Epika se posveča zunanjemu svetu in poskuša biti objektivna, lirika pa človekovemu subjektivnemu notranjemu doživljanju.

EPIKA

Epika opisuje dogodke, ki nas pripeljejo k razčlenjevanju življenjskih problemov in presojanju raznih vrednot.

Najbolj znana oblika je kar ep (epos), ki je najobširnejša pripovedna pesnitev. Razvil se je iz junaških pesmi v stari Grčiji. Pisan je v značilnem slogu (ponavljanje, perifrize, apostrofe, homerske primere), pripoved je zelo široka, obsega uvod, dokaz in samo pripoved, ki je velikokrat pisana v obliki epizod (vmesni dogodek) in retardacij (zadrževalni momenti). Razdeljen je na speve, knjige ali pa prigode. Poznamo veliko vrst epov; junaške, viteške (srednjeveške), zgodovinske, religiozne, komične, satirične, idilične in celo živalske.

ROMANCA

Je oblika španskega izvora z nekoliko bolj ljudsko vsebino. Oblika je bila predpisana, daljše kitice s štiristopičnimi troheji in asonancami. Romanca ima pogosto moralno tendenco, včasih je vsebina posegala tudi na področje junaštva in vitezov, kasneje pa je postala bližja kombinaciji med lirsko in epsko pesnitvijo z ne ravno tragičnim koncem.

BALADA

nastala je v južni Franciji in je bila v srednjem veku bližje lirski ljudski vsebini, bila je pravzaprav plesna pesem z stalno obliko. Ko se je preselila na Škotsko je pridobila epske elemente, po severu Evrope so tako nastale severnjaške oz. nordijske balade.

V 18. stol. so nastale prve umetne balade, znane so bile tako imenovane tlačanske balade in novelistične balade z ljubezensko vsebino.

Pri nas so se izraziteje razvile tri vrste balad: romantična balada, lirsko-epska pesnitev temačnega značaja (Prešeren, Prekop), realistična balada, ki je izrazito epska (Aškerc, Brodnik) in moderna balada, ki je izrazito lirski (Kosovel, Balada).

PRIPOVEDNA PESEM

je vsaka, s pripovedno vsebino, ki nima značilnih potez romance ali balade. Vsebine so lahko različne. Večinoma so ljudskega izvora. Pesniki pa so jih radi povezovali v cikle ali vence (Aškerc, Stara pravda).

LIRIKA

je med vsemi vrstami najbolj osebna, ne razodeva samo pesnikovega doživljanja, pač pa ga hoče vzbuditi tudi v človeku, ki pesem bere, in z njim deliti čustva: veselje, žalost, hrepenenje, razočaranje, upanje, obup, ljubezen, sovraštvo.

Lahko je zelo neposredna, posredna, ali pa refleksivna. Slog se imenuje lirski in želi približati doživljanje.

Po tematiki, ki jo lirika obravnava, delimo pesmi na: domovinske, ljubezenske in erotične, obredne, religiozne, satirične (zbadljive), socialne pesmi, sem prištevamo tudi otroško poezijo. Lirske pesmi so lahko brez stalne oblike ali pa jo imajo.

Nekatere lirske pesmi oblikovno izvirajo že iz antike:

Žalostinka ali elegija, grškega izvora, pisana v tako imenovanem lelegijskem distihu. V začetku je bila predvsem žalostne vsebine, kasneje pa so v tej obliki pisali tudi politične pesmi, bojne, filozofske, ljubezenske. Ohranile izvorno ime.

Danes z elegijo označimo vsako pesnitev pisano v distihu, brez da bi razmišljali o vsebini.

Oda je lirski oblika, ki izvira iz antike. Pisana je bila v značilnih sapfičnih in

asklepiadskih kiticah. Če se danes odločimo za pisanje v takih kiticah, bo pesem še vedno oda. Značilen za odo je slovesen, vzvišen slog. Največkrat opeva domovino, prijateljstvo, naravo, svobodo.

Himna ali hvalnica je po naravi pravzaprav oda, dostikrat pisana v ambrozijanski kitici. Danes ima v sodobni obliki tako kot oda, predpisano samo vsebino. Včasih so himne povzdigovala bogove, v današnjih časih pa predvsem domoljubje v obliki državnih himen.

Še nekaj oblik je, ki sodijo k starim oblikam in sicer: slavospev ali ditriamb, psalm, epigram, gnoma, aforizem, enigma.

Ogledali smo si torej nekaj oblik, ki so grškega porekla, sedaj so na vrsti romanske oblike:

Sonet

Sonet je provansalsko italijanskega izvora. V 14. stoletju ga je izoblikoval Francesco Petrarca, ki je zložil okoli 2400 sonetov.

Sonet je ena najbolj razširjenih lirskih oblik v svetu. Sestavljen je iz dveh kvartin in dveh tercijn. Verz je običajno italijanski (jambski) enajsterec, rima je v kvartinah navadno oklepajoča (abba abba), redkeje prestopna (abab abab) v tercijnah je napogostejša verižna (čcč čcč), vendar obstajajo tudi povratne, zaobrnjene in druge....

Skoraj vsaka doba je izoblikovala svojo vrsto soneta.

Vsebina pri sonetu ni predpisana, največkrat je ljubezenski, miselen, pa tudi satiričen. Obstaja vsebinsko razmerje med kvartinami in tercijnami, kvartine so lahko vprašanje, tercine odgovor, kvartine trditev, tercine dokaz, kvartine pravilo iz narave, tercine prenos pravila na ljudi itd...

Sonete pesniki radi povezujejo v cikle. Najbolj znana ciklična povezava je sonetni venec.

Sonetni venec

Je cikel iz petnajstih sonetov. Prvi verz vsakega soneta se ponovi trikrat. V zadnji vrstici predhodnega soneta, v prvi naslednjega in v zaključnem sonetu ali magistrale. Pesniki ga radi okrasijo tudi z akrostihom.

Angleški sonet, zanj so značilne tri štirivrstičnice in dva kupleta (dvovrstičnici). Uveljavil ga je W. Shakespeare.

Triolet

Ta francoska oblika ima eno ali dve osemvrstični kitici. Metrika ni predpisana, prav tako ne število stopic. Prva dva verza vsake kitice izpovedujeta osnovno misel. Naslednji verzi

misel razvijajo do sredine kitice, kjer se prvi verz ponovi, temeljna verza se ponovita tudi čisto na koncu.

Rimi sta v celi pesmi samo dve in to v naslednjem zaporedju: (a b b a a b a a b) ali pa (a b a a b a b).

Glosa

je pesem španskega izvora, ki v štirih decimah razlaga oziroma pojasnjuje misel, ki je izražena na začetku v štirivrstičnem mottu (geslu).

Posamezne vrstice motta povrsti zaključujejo posamezne decime. Najbolj pogosto opevana tema pa je pesniški poklic.

Seguidilla

je tudi španska oblika. običajno z sedmimi verzi, ritem je običajno jambski, obstajajo različice. Nima rim, ima pa v drugi, četrti, peti in sedmi vrstici žensko (šibko) asonanco. Najprej je bila ljudska plesna oblika, potem je prešla v umetno poezijo. Pri nas je pisal v tej obliki Oton Župančič.

Gazela

Ime izvira iz arabske besede za pletivo. Je krajša arabsko-perzijska lirski pesem.

Navadno ima osem do štiriindvajset verzov. Nima kitic.

Ritem ni predpisan, rima pa je. Ista rima se ponovi v prvih dveh verzih in nato še v vseh sodih vrsticah. Lihe se ne rimajo. K sodim vrsticam je včasih pripisan refren, ki je pomemben za vsebino pesmi. Pesem spominja na vzorec tkanja, od tod ji tudi ime.

Najbolj pogosto poje o ljubezni, vinu, prijateljstvu ali pa je poučna. Mojster gazele je bil perzijski pesnik Hafis iz 14. stoletja.

IN SEDAJ ŠE NEKAJ ZANIMIVIH OBLIK

Kasida (quasidah) je arabska pesniška oblika, prvotno z versko vsebino, lahko je pisana kot hvalnica, lahko kot satira, uporablja eno samo rimo, dolga pa je lahko od šestedest do sto verzov. V sodobnem času zajema tudi druge vsebine.

Pisala naj bi se v enorimnih kupletih. Lahko tudi v trojnih polstihih, celo kvartinah.

Je oblika, ki je velikokrat uglasbena.

Kuplet je dvovrstičnica, ki ima lahko rimo, ni pa nujno, lahko predstavlja minimalistično pesem, lahko je sestavni del npr. kaside. V svobodnih oblikah z nestalnimi kiticami lahko zelo poudari posamezni del pesmi.

Rubaiyat (rubaije) je perzijska pesniška oblika sestavljena iz večih ritmičnih kvartin (ruba arabsko pomeni štiri). Rima ima značilen vzorec in sicer (a a b a). V vsaki naslednji kvartini rima povzame za osnovo tretjo vrstico predhodne kvartine (b b c b). Ševilo kvartin ni omejeno. Pisane so običajno v tetrametu ali pentametu, največkrat v jambu.

Vsebina je različna.

Blank verz, zanj je značilno, da je ritmiziran, nima pa rime. V angleški poeziji je največkrat pisan v jambnem pentametru. V blank verzu je pisal tudi znameniti W. Shakespeare, ker je oblika ustrezno pripovedna, dodal pa ji je še nekaj popolnoma svojih posebnosti.

Blank verz je lahko pisan v tetrametru, pentametru, heksametru, pravzaprav dolžina verza sploh ni določena, važno je le, da ima ritem. Tudi jamb ni predpisan, je pa pogost.

Cento je precej nenavadna oblika čeprav antičnega porekla in sta jo uporabljala že Homer in Virgil. Naziv izvira iz latinske besede za krpanko (patchwork) in pri tej obliki dejansko gre za nekaj podobnega. Pesem je namreč v celoti sestavljena iz verzov različnih pesnikov; po en verz, enega pesnika. Sodobne cento pesmi imajo pogosto ironičen ali pa humoren pridih, ki lahko izvira iz samega načina sestavljanja verzov, ker tako lahko sestavimo zelo izvirno vsebino. Ob prelomu tisočletja je bil izveden multimedijiški projekt The World of Poetry, predstavljen tudi preko medmrežja, in rezultat je bil Millennium poem s skupno tisoč verzov. Na koncu pesmi so običajno navedeni vsi avtorji.

Rondo je pesniška oblika, ki izvira iz Francije in pomeni okrogel. Ima zlahka prepoznavno obliko. Skupaj petnajst verzov razporejenih v: petvrstičnico, štirivrstičnico in šestvrstičnico. Verz ima običajno osem do deset zlogov. Zelo značilen za to obliko je tudi refren, saj ima oblika glasbeno poreklo.

Refren je sestavljen iz dela prvega verza prve kitice in ta del predstavlja zadnji verz štirivrstičnice in zadnjega šestvrstičnice.

Rima ima naslednjo shemo, črka R predstavlja refren: (a a b b a, a a b R, a a b b a R).

Vsebina je največkrat lirski.

Terza rima je oblika, ki jo je uporabljal že Dante Alighiere v Božanski komediji. Tvorijo jo trovrstične kitice s točno določeno strukturo rim: (a b a, b c b, c d c...), stopica je največkrat jambski, verz pa pentameter, lahko tudi tetrameter, ali eno ali drugo. Iz te oblike se je razvil celo *terza rima* sonet, ki je sestavljen iz štirih trovrstičnic in zadnje kitice, ki je dvovrstična.

Pesem v prozi izgleda kot proza, a se bere kot pesem. V resnici je ta oblika z eno nogo v prozi, z drugo v poeziji. Ta oblika sicer zanemari verz, ne pa vseh ostalih poetičnih lastnosti, ima lahko ritem, rimo, ponavljanja in še mnogo drugih stilskih značilnosti, ki so specifične za poezijo oziroma poetični jezik. V tej obliki je marsikaj zapisal Charles Baudelaire, pa tudi Rilke, Neruda, Poe, je kar razširjena oblika.

Vilanela (villano, pomeni v italijanščini kmet) V renesansi je bila njena oblika bolj sproščena, s pastoralno vsebino, kasneje pa je pridobila zelo natančno strukturo. Ima devetnajst verzov, pet trivrstičnih in enega štirivrstičnega.

Zanjo je značilen natančen vzorec rimanja in dva refrena. Prvi in tretji verz prve kitice se izmenjajoče ponavljata v zadnjih vrsticah naslednjih kitic. V zadnji štirivrstičnici pa refren tvori zadnja dva verza.

Rima je sledeča (R=refren): R1 b R2, a b R1, a b R2, a b R1 / a b R2, a b R1 R2.
V tej obliki sta pisala Dylan Thomas, Oscar Wilde...

Pantum je pesniška oblika, ki se je pred stoletji razvila v Maleziji kot štirivrstična pesmica s pregovorno vsebino. Prvi dve vrstici sta odprli neko vprašanje na katerega je odgovoril pregovor v zadnjih dveh. Klasična rima za pantum je (a b a b), starejše pesmi pa so imele tudi šest do dvanajst verzov. V evropski poeziji je doživel spremembe, v 19. stol. je postal kar popularen v Franciji in Angliji, veljati je začelo pravilo, da druga in četrta vrstica predhodne kitice postane prva in tretja vrstica naslednje kitice. Angleške verzije nimajo omejenega števila kitic, pravilo je, da je prvi verz pesmi enak zadnjemu verzu pesmi, tretja vrstica prve kvartine pa je druga vrstica zadnje kvartine. Vsebina je še vedno podrejena izražanju pregovornih resnic, včasih začinjenih s kančkom ironije.

Haiku izvira iz japonske pesniške oblike imenovane haikai, daljše pesmi iz kratkih kitic.

Prva kitica imenovana hokku je tematsko uvedla pesem, oziroma postavila pesem v določeno vzdušje z opisom kraja dogajanja in letnega časa. Haikai pesmi so pisali pesniki v skupinah in napisati prvo kitico je bila pravzaprav posebna čast. Zato so pesniki zelo vadili hokku kitico, da bi se pri njej čim bolj izkazali. Tako se je do 17.stol. počasi izoblikovala samostojna oblika imenovana haiku. Obdržala je zlogovno strukturo 5-7-5 in vpliv letnih časov na vsebino. Za pisanje hikujev so japonci oblikovali cele zbirke izrazov: kigo so sezonske besede in kidai za sezonske teme. Obstaja petinšestdeset pravil za pisanje hikujev, a reklo znamenitega Basha je bilo: "nauči se pravila...in potem jih pozabi".

Ameriški pisci hikujev jih pišejo tudi v obliki 3-5-3. Najpogostejši stilski instrumenti uporabljeni v haiku obliki so asociacija, primera in kontrast. Podajajo izkušnjo dojetanja sveta okoli nas v nekem trenutku. To kar pri nas označujemo kot zlogovne enote haikuja, so v japnščini pravzaprav zvočne enote, ker je jezik vendarle drugačen. Haiku v resnicu obravnava samo elemente iz narave, utrinke iz splošnega življenja pa obravnava pesmica z enako strukturo, imenuje se **senryu**.

Tanka ali kratka pesem se je razvila v obdobju od 794-1185 leta. Imela je romantično vsebino in je bila navadno pisana osebi, ki jo je nekdo resnično ljubil. Pisali so jih moški in ženske. Vsaka vrstica je lahko vsebovala drugačno idejo, a je v petih vrsticah tvorila celoto. Pisana je bila s strukturo 5-7-5-7-7 zvočnih enot. Angleži so razvili krajšo obliko s strukturo 3-5-3-5-5. Tanka je še vedno lirična pesem.

Obstaja še mnogo pesniških oblik in ves čas nastajajo nove, vezane predvsem na specifičnosti sodobnega življenja: z ekološkega področja, celo bio pesmi, politične, satirične...itd.

Posebej bi omenila področje, ki se imenuje konkretna poezija, oziroma poezija vzorcev in oblike. Razvijati se je začela leta 1950, utemeljitelj pa je Brazilec Carlos Drummond de Andrade.

Jezik sam ni več najpomembnejši. Pri tej obliki gre za igro črk, oblike, prostora, fontov, podob, besed...to poezijo poimenujemo tudi vizualna poezija in razvoj medijev ji daje popolnoma nove razsežnosti, saj gre v nekaterih primerih resnično že za povezavo slike in besede, pa tudi zvočni efekti niso več redki.

OSNOVNI NAPOTEK ZA PISANJE PESMI

Nekoč sem slišala misel: pesem ne pomeni, pesem samo je. No, gotovo je velika razlika med prozo in poezijo, čeprav je tudi proza lahko pisana zelo poetično. Pesem je po tem, kako jo dojemamo, namreč veliko bliže sliki in glasbi kot pa proza.

V poeziji ima vsaka beseda pomembno vlogo, v igri z drugimi besedami nam ne odkriva vedno svojega direktnega pomena, in je velikokrat prepuščena odtenkom, ki jih dodajajo izkušnje tistega, ki pesem bere. Ritem in zvočnost pesmi so pomembne lastnosti, pesem mora biti **razrešena vseh odvečnih besed**, zato je tako pomembno pesem večkrat prebrati in se vprašati ali res vsaka beseda izraža to, kar smo želeli, in ali je na pravem mestu. Tisti, ki se zgolj prepustijo občutku in toku pisanja, potem pa se k temu, kar so napisali ne vrnejo z občutkom samokritičnosti, le redkokdaj napišejo zelo dobro pesem. Najboljši pesniki zelo resno obravnavajo svoje pesmi in zelo veliko časa posvečajo brušenju lastnega sloga. Že ko pišejo, zelo izbirajo besede, ali je v njej pravi zvok, prava barva, pravi ritem, ali beseda odkriva ali zakriva, ali prebuja ali umirja, razneži, povzdigne itd, skratka ali ustreza občutju in misli, ki jo pesnik želi izraziti. Torej s pravimi besedami dajemo pesmi njeno življenjsko moč.

Pesem torej deluje na nas skozi zvok, poudarke, prostornino, kosenanco, asonanco, rimo,

stopnjevanja in predvsem s svojo sposobnostjo vzbujanja vizualizacij, ki jih prenesemo s papirja v podobe, ki nastajajo v našem umu. Zavibrirati mora celo našo bit, resnično nas mora pretresti, takrat lahko rečemo, da nas je neka misel ali čustvo res doseglo.

Torej je pomembno, da pesnik najde svoj slog, v katerem se lahko resnično izrazi, sicer bo vsaka pesem le bled poskus zapisa nečesa, kar v pesniku močno žari, a ne najde poti v pesem. Pesnik vsebine ne sme za vsako ceno podrežati obliki. Če smo s kako besedo prehitro zadovoljni, pa čeprav je ena sama, je potem cela pesem kot manekenka v ponošenih čevljih.

Sodobni pristopi k pesnjenju se zelo izogibajo pregostobesednega izražanja, izogibajo se pretirani rabi pridevnikov in prislovov. Moč pesmi temelji na samostalnikih in učinkovitih glagolih. Spretna in nenavadna raba le teh pričara neverjetno intenzivnost in neposrednost. Uporaba abstraktnega za označitev konkretnega in obratno daje neizmerno možnost bogatenja izražanja s svojo simbolno vsebino. Metafora je še vedno temelj poetičnega izraza.

Tisti pesniki, ki jih veseli, in imajo dar za pisanje pesmi z rimo, naj bodo pozorni na **kvaliteto rime**. Najnezahtevnejše rime so sestavljene iz glagolov, najbolj revne so narejene iz nedoločnikov. Rima je bogata, kadar se med seboj rimajo različne besedne vrste.

Ko je pesem napisana, in smo si natančno ogledali besede v njej, jo preberimo še na način kot bi jo brali publiki, z vsemi občutki, poudarki in prekinitvami. Opazujemo ali oblika spremlja naš način interpretacije. Ali pesem teče? Ali zveni naravno; čuden besedni vrstni red namreč ne naredi nobenega umetniškega vtisa. Se ustavi tam kjer želimo? Ali poudari tisto, kar nam je pomembno? Sedaj lahko popravimo dolžino verza, ločila, morda celo preoblikujemo kitice, ki zaokrožijo misel.

Šele potem smo napisali pesem kot jo najbolj znamo. In pesem želimo napisati točno tako.

VIRI:

<http://members.aol.com/lucyhardng/pointers/index1.htm#top>

Orca's Poetry Pointers by Al Rocheleau

<http://www.sjsu.edu/faculty/patten/vendler.html>

Vendler, Helen. Poems, Poets, Poetry: An Introduction and Anthology. Boston: Bedford, 1997

<http://homepages.nyu.edu/~pgb209/questions.htm#create>

http://en.wikipedia.org/wiki/Poetic_diction

Writing Guide, Writing Book Reviews, Colorado State University, on-line learning

<http://thewordshop.tripod.com/forms.html>

Poets.org. from the Academy of American Poets

<http://www.poets.org/page.php/prmID/197>

Silva Trdina, Besedna umetnost II. del, literarna teorija.

No, nisem si vsega zabeležila, gledala sem tudi zapiske študentov s Primerjalne knjižvenosti, ker včasih brskam po njihovih "stezicah" itd.